

Lena Hammar
010- 473 51 77
Fredrik Malmberg
010-473 50 00

Till
Utbildningsdepartementet

Svar på remiss gällande promemorian Professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare

Övergripande synpunkter

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) välkomnar ett nationellt professionsprogram och ser positivt på flera delar av förslagen i promemorian. Ökad tillgång till ändamålsenlig kompetensutveckling bör främja högre kvalitet i undervisningen men också en mer stimulerande arbetsmiljö för skolans olika professioner. Förslaget om meriteringssystem förbättrar möjligheten till utveckling i sin profession och att kunna göra en karriär inom förskola och skola.

SPSM anser dock att det specialpedagogiska perspektivet saknas i professionsprogrammet. Enligt SPSM borde promemorian, både i dess problembeskrivning om skolväsendets utmaningar (kapitel 3) och i förslagen om det nationella professionsprogrammet (kapitel 6), på ett tydligare sätt ha omfattat frågor som rör specialpedagogiska behov när det gäller kompetensutvecklande och professionsstärkande insatser.

Flera myndighetsrapporter har de senaste åren pekat på brister och utvecklingsbehov när det gäller arbetet med anpassningar och särskilt stöd i förskolan och skolan.¹ Exempelvis har Skolverket i en nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning konstaterat att kunskap kring konsekvenser av funktionsnedsättningar behöver förbättras. Enligt studien menar såväl huvudmän och rektorer som specialpedagoger och speciallärare att det i många skolor finns för få specialpedagoger och speciallärare som arbetar direkt mot eleverna samt att det finns behov av mer kompetens hos lärare om pedagogiska konsekvenser av funktionsnedsättningar. I studien uppger många specialpedagoger och speciallärare att det inte heller finns tillräcklig tillgång till specialistkompetens.

---

¹ Se exempelvis Skolinspektionen (2017) *Förskolans arbete med barn i behov av särskilt stöd*, Skolinspektionen (2016) *Tematisk analys över rätten till stöd Erfarenheter efter regelbunden tillsyn och anmälningsärenden första halvåret 2016*, Skolverket, *Skolverkets lägesbedömning 2017* och *Skolverkets lägesbedömning 2020* samt Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018) *Vi behöver öka kunskapen kring språkstörning*.

Skolverket konstaterar i studien att det sammantaget innebär en risk för att alla skolhuvudmän och skolor inte har kapacitet att ge det stöd som syftar till att undanröja funktionsnedsättningens konsekvenser, något som eleverna har rätt till.²

I den senaste TALIS-undersökningen framkommer att både rektorer och lärare anser att det saknas kompetens att undervisa elever i behov av särskilt stöd. Exempelvis anger knappt en av tre högstadiektorer att brist på lärare med kompetens att undervisa elever i behov av särskilt stöd är ett hinder för undervisning av en god kvalitet på deras skola. Samtidigt är undervisning för elever i behov av särskilt stöd det kompetensutvecklingsbehov som är näst vanligast att lärare uppger att de har ett stort behov av.³

Även elever själva uppger i olika studier att tillgången till stöd i skolan brister.⁴ I en rapport från Barnombudsmannen som rör barn med funktionsnedsättningar efterfrågar barnen att lärare har mer kunskap om funktionsnedsättningar och förståelse för vad en funktionsnedsättning kan innebära för svårigheter i skolsituationen.⁵

Både barnkonventionen och funktionsrättskonventionen är tydliga med att barn med funktionsnedsättning ska ges lika goda möjligheter till utveckling och utbildning och inte utsättas för diskriminering. FN:s barnrättskommitté uttryckte i sin senaste granskning av Sverige oro för att personer som arbetar med barn med funktionsnedsättning inte är tillräckligt informerade och utbildade när det gäller dessa barns särskilda behov. Kommittén uppmanade därför Sverige att utveckla kunskaps- och utbildningsprogram för lärare om hur de särskilda behoven hos barn med funktionsnedsättning upptäcks och tillgodoses.⁶ Liknande rekommendation har riktats till Sverige av FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning.⁷

I avsnittet 3.3.1 uppmärksammas behovet av långsiktig organisering av vidareutbildningsmöjligheter för speciallärare och specialpedagoger, vilket är positivt. Men mot bakgrund av de behov som föreligger avseende att stärka skolpersonalens kompetens inom det specialpedagogiska området anser SPSM att

---

² Skolverket (2016) *Tillgängliga lärmiljöer? - En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning.*

³ Skolverket, TALIS 2018.

⁴ Se exempelvis Barnombudsmannen (2016) *Respekt – Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd*, SPSM (2019) *Barnpanelsrapport*, Jahnke, A och Hirsh, Å, 2020, *Varför förbättras inte elevresultaten trots alla insatser?* Ifous rapportserie 2020:1.

⁵ Barnombudsmannen (2016) *Respekt – Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd*

⁶ FN:s barnrättskommitté, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport, 2015, punkt 39-40.

⁷ Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Sammanfattande slutsatser avseende Sveriges första rapport, 2014, punkt 15-16.

specialpedagogiska perspektiv i betydligt högre grad behöver genomföra professionsprogrammet.

Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag. Det innebär att skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.⁸ Den nationella strukturen för kompetensutveckling måste på ett tydligare och mer genomgripande sätt omfatta insatser som syftar till att undanröja hinder i förskolans och skolans lärmiljöer samt brister i det stöd som barn och elever med funktionsnedsättning möter. Det är en grundläggande förutsättning för att tillgodose rätten till en likvärdig och inkluderande förskola och skola av god kvalitet. Sådana insatser är också av stor betydelse för Sveriges genomförande av Agenda 2030, framförallt delmål 4.5 om att utrota diskriminering i utbildning och delmål 4A om att skapa inkluderande och trygga utbildningsmiljöer.

SPSM vill särskilt lyfta fram följande:

1. Utbildningsinsatser inom specialpedagogik på högskolenivå

Delar av det kursutbud som SPSM erbjuder behöver ingå i den nationella strukturen. Dessa bör vidareutvecklas tillsammans med Skolverket och universitet och högskolor samt vara poänggrundande. Det gäller såväl praktisknära utbildningsinsatser för att utveckla kompetens kring pedagogiska konsekvenser utifrån olika funktionsnedsättningar, men även bredare och mer generella utbildningar inom det specialpedagogiska fältet.

2. Flexibla och lättillgängliga kurser och utbildningar

Parallellt med ett väl avvägt poänggivande utbildningssystem behövs också mer lättillgängliga insatser och studiepaket, som ger utbildningsverksamheter goda förutsättningar att ta del av kunskapsutveckling. Dessa insatser behöver möta de behov som finns kring att tillgängliggöra undervisning, lärmiljöer och få kunskap om pedagogiska konsekvenser i lärandet som en funktionsnedsättning kan innebära. Sådana kurser ansvarar SPSM för att erbjuda.

3. Specialpedagogik för lärande

Även insatser så som Specialpedagogik för lärande, som är ett långsiktigt strategiskt arbete i samverkan mellan Skolverket och SPSM för att höja den generella kompetensen kring att möta elevers olikheter, behöver ingå i den nationella strukturen.

4. UDL, Universal design for learning

---

⁸ 1 kap. 4 § skollagen (2010:800).

Principen om universell utformning finns med som en av inriktningarna för att nå målet i den svenska funktionshinderpolitiken om att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Det är också ett av de fyra huvudområdena för regeringens nya strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken.⁹ SPSM anser att det finns behov av ökad kompetens hos rektorer och skolledare om att organisera och utveckla sin verksamhet utifrån ett universellt tänkande för att bättre möta barn och elever med funktionsnedsättningar. UDL, universal design for learning, är ett ramverk för att utveckla lärmiljöer och undervisning som är tillgänglig och likvärdig. SPSM saknar därför att utredningen inte mer tydligt lyft fram behoven av professionsutvecklingsinsatser för rektorer, där detta kompetensutvecklingsområde bör utgöra en viktig del.

5. Det specialpedagogiska perspektivet i Rådet för professioner i skolväsendet

Mot bakgrund av de utmaningar och behov som beskrivits ovan, och det faktum att barn och elever inte alltid får de anpassningar och det särskilda stöd som de har rätt till, menar SPSM att den specialpedagogiska kompetensen borde vara en självklar del i det föreslagna Rådet för professioner i skolväsendet. SPSM menar att det behöver finnas representation av SPSM i det Rådet för professioner i skolväsendet, så att dessa frågor alltid är i fokus.

En tydlig, ändamålsenlig och strategisk samverkan mellan Skolverket, SPSM, representanter för professionen, huvudmän samt universitet och högskolor är avgörande för att rätt insatser görs för att möta olika professioners behov av kompetensutveckling.

SPSM:s synpunkter på förslagen

6.1 Staten ska ta ett tydligare ansvar för rektorers, lärares och förskollärares professionsutveckling

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM delar uppfattningen att staten behöver ta ett tydligare ansvar för rektorers, lärares och förskollärares professionsutveckling. En nationell styrning med struktur och samordning ger förutsättningar för ökad likvärdighet och kvalitet i skolan. Det skapar även bättre förutsättningar för långsiktig planering utifrån

---

⁹ Regeringen, Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken under 2021–2031.

behov i frågor som rör behörighet, kompetens- och fortbildningsinsatser, vilket bör bidra till att främja barns och elevers lärande och kunskapsutveckling.

Det är enligt SPSM positivt att meriteringssystemet kopplas samman med karriärstegen vilket bör bidra till ökad likvärdighet och kvalitet.

SPSM vill lyfta fram behovet av att lärdomar från uppföljningen av karriärreformen tas tillvara så att införandet av det nya meriteringssystemet görs på ett mer transparent och tydligt sätt. Det nya meriteringssystemet behöver också kommuniceras och förankras hos professionen för att främja legitimiteten.¹⁰

SPSM välkomnar att skolhuvudmännens skyldighet att ge personalen möjligheter till kompetensutveckling kompletteras, när det gäller legitimerade lärares kompetensutveckling för att öka sin yrkesskicklighet och för att kunna uppnå meriteringsnivån meriterad.

6.2 Den nationella strukturen för kompetensutveckling ska innehålla olika insatser med olika syften

SPSM tillstyrker förslaget med följande kommentar.

SPSM ser vikten av att rektorer, lärare och förskollärare får möjlighet till kontinuerlig kompetensutveckling och fortbildning utifrån ett vetenskapligt förhållningssätt.

Det är enligt SPSM viktigt att den nationella strukturen innehåller insatser som kan möta det stora behov som finns avseende att öka kompetensen hos förskolans och skolans olika professioner när det gäller specialpedagogiska insatser. Det omfattar bland annat kompetens att tillgängliggöra undervisning och lärmiljöer samt ökad kunskap om konsekvenser som elevers funktionsnedsättning kan innebära för lärandet. Det gäller också kunskap och kompetens inom UDL samt kring organisering och utveckling av den pedagogiska verksamheten för att möta elevers olikheter.

Det är positivt att utredningen uppmärksammar att befintliga kompetensutvecklingsinsatser som leder till en specialpedagog- eller speciallärarexamen bör ingå i den nationella strukturen för kompetensutveckling.

SPSM vill samtidigt lyfta fram Specialpedagogik för lärande som en viktig del av ett nationellt skolutvecklingsprogram, vilket sker i samverkan mellan SPSM och

---

¹⁰ Se Statskontoret (2015) *Uppföljning av karriärstegsreformen för lärare - Delrapport 1*, Statskontoret (2016) *Uppföljning av karriärstegsreformen - Delrapport 2* och Statskontoret (2017) *Uppföljning av karriärstegsreformen - Delrapport 3*.

Skolverket. Det är en betydelsefull kompetensutvecklingsinsats som främjar utveckling inom det specialpedagogiska området samt bidrar till likvärdighet och långsiktighet.

Förutom en generell specialpedagogisk kompetens, så behövs även mer praktiktäna utbildningsinsatser om pedagogiska konsekvenser som olika funktionsnedsättningar kan innebära för lärandet och hur lärmiljöer och undervisning kan tillgängliggöras. SPSM menar att delar av det kursutbud som SPSM erbjuder behöver ingå i den nationella strukturen och vidareutvecklas tillsammans med Skolverket samt universitet och högskolor.

En tydlig, ändamålsenlig och strategisk samverkan mellan Skolverket, SPSM, huvudmän, representanter för professionen samt universitet och högskolor är avgörande för att de insatser som planeras kan möta olika professioners behov av kompetensutveckling.

I övrigt instämmer SPSM i att förslaget ger goda förutsättningar för långsiktig planering av kompetensutveckling genom nationella ekonomiska ramar. De ekonomiska villkoren för deltagande i behörighetsgivande fortbildning bör dock ses över.¹¹ SPSM ser att förslaget kan främja ett lärande genom hela yrkeslivet, vilket ger bättre förutsättningar att yrkesrollen blir mer attraktiv och att yrkesidentiteten stärks.

6.3 Det nationella meriteringssystemet ska innehålla två meriteringsnivåer för legitimerade lärare respektive förskollärare

SPSM tillstyrker förslaget, med följande kommentar.

För att bli meriterad bör det enligt SPSM krävas specialpedagogisk kunskap och kompetens. Det bör innefatta pedagogiska konsekvenser för lärande som en funktionsnedsättning kan innebära, samt vad som främjar inkluderande lärmiljöer och hur undervisning och skolvardagen kan tillgängliggöras. Dessa aspekter kan enligt SPSM ingå i kriteriet *förmåga till undervisning av hög kvalitet* men skulle även kunna vara relevant för andra kriterier.

6.4 Karriärstegsreformen kopplas till det nationella meriteringssystemets meriteringsnivåer

SPSM tillstyrker förslaget.

---

¹¹ Se SOU 2018:17, Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling avsnitt 6.8.2.

SPSM menar att karriärstegsreformen genom förslaget blir tydligare och mer tillförlitlig, när det gäller kvalifikationskrav och hur rekryteringsprocessen ska gå till. Förslaget kan bidra till att fler lärare upplever att det finns tydliga karriärvägar inom yrket och till att yrket blir mer attraktivt. Det bör även främja ökad kvalitet och likvärdighet.

6.5 Skolverket ska vara den myndighet som ansvarar för det nationella professionsprogrammet

SPSM tillstyrker förslaget med följande kommentar.

SPSM menar att det är viktigt att det är en myndighet som ansvarar för programmet och vill betona att det vore lämpligt att Skolverket fick uppdraget, men att det bör ske i samverkan med SPSM. När det gäller kompetensutveckling behöver även andra utbildningsaktörer kunna bidra med innehåll.

SPSM vill lyfta fram behovet av att delar av det kursutbud som SPSM erbjuder behöver ingå i den nationella strukturen och vidareutvecklas tillsammans med Skolverket och lärosäten vid olika universitet och högskolor.

SPSM menar vidare att det är viktigt att det specialpedagogiska perspektivet beaktas när Skolverket tar fram föreskrifter om vilka kriterier som ska vara uppfyllda för respektive meriteringsnivå (se svar ovan under 6.3).

6.6 Ett råd för professioner i skolväsendet ska inrättas för att säkerställa professionernas inflytande

SPSM tillstyrker förslaget, men vill särskilt poängtera följande.

SPSM ser behovet av att ett råd inrättas och menar att det är viktigt professionen får ett stort inflytande på utvecklingen av programmet. SPSM vill dock betona att en viktig utgångspunkt för att främja likvärdiga villkor, tillgängliga lärmiljöer och en inkluderande utbildning är att det finns kompetens inom Rådet för professioner i skolväsendet om specialpedagogiska frågor som rör barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning. SPSM anser därför att det är av största vikt med representation av SPSM i rådet, så att dessa frågor alltid är i fokus.

6.7 Rådet för professioner i skolväsendet ska identifiera behov av kompetensutveckling och vara rådgivande till Skolverket

SPSM tillstyrker förslaget med följande kommentar.

Eftersom många lärare upplever brister i den kompetensutveckling de erbjuds, finns det ett behov att inrätta ett råd för professioner i skolväsendet där professionerna får ett tydligt inflytande. SPSM vill dock påtala vikten av att också möta de brister som finns i förskolans och skolans lärmiljöer samt i det stöd som

många barn och elever med funktionsnedsättning upplever. Därför är det en grundläggande förutsättning att Rådet för professioner i skolväsendet har hög kompetens inom det specialpedagogiska området, vilket innebär att SPSM behöver vara representerat.

6.8 Rådet för professioner i skolväsendet ska bistå Skolverket i arbetet med meriteringssystemet

SPSM tillstyrker förslaget med följande kommentar.

SPSM menar att behovet av specialpedagogisk kompetens i Rådet för professioner i skolväsendet behöver beaktas.

6.9 Ansökan om meritering ska vara avgiftsbelagd och beslut om meriteringsnivå ska vara möjligt att överklaga

SPSM tillstyrker förslaget.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

SPSM tillstyrker förslaget.

8.2 Regleringen om personuppgifter behöver inte kompletteras

SPSM delar utredningens bedömning.

9.5 Konsekvenser för barn och elever

SPSM delar bedömningen, men menar att konsekvenser för barn och elever med funktionsnedsättning borde ha uppmärksamats särskilt i konsekvensbedömningen.

Föredragande i ärendet har Lena Hammar varit. Sakkunniga har i detta ärende varit Tone Engen, Lennart Hansson, Eva Klubb Degsell och Sonja Näsholm. I den slutliga handläggningen har även juristen Rebecka Pomerling deltagit.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Fredrik Malmberg

Generaldirektör